

*Op 21 januari 2017, in de kapel van het OLVG locatie Oost, hield **Piet Hein Hupsch**, voorzitter van het bestuur van het Gezelschap van de Stille Omgang te Amsterdam, tijdens de boekpresentatie van **Het Mirakel van Amsterdam**, Biografie van een betwiste devotie, Uitgeverij Prometheus 2017, geschreven door Charles Caspers en Peter Jan Margry, onderstaande toespraak.*

Excellenties, Dames en Heren

Namens het bestuur van het Gezelschap van de Stille Omgang te Amsterdam verwelkom ik als voorzitter u allen hier, in dit mooie en gastvrije huis van gebed voor alle volkeren, waarin wij tezamen zijn gekomen dankzij de gastvrijheid van Simon Evers, rk priester en geestelijk verzorger hier in het OLVG. Een passende plaats vol katholieke historie, nu we aandacht gaan geven aan het onbegrijpelijke wonder van Gods nabijheid aan een zieke Amsterdamse man.

Ik begroet in het bijzonder u, mgr. Van den Hende, bisschop van Rotterdam en voorzitter van de Nederlandse bisschoppenconferentie, uw confraters, mgr. Woorts, hulpbisschop van Utrecht en bisschoppelijk referent voor de pelgrimages, mgr. Hendriks, hulpbisschop van Haarlem-Amsterdam tezamen met uw voorganger mgr. Van Burgsteden, pater sacramentijn, die met hart en ziel zich vanuit het Begijnhof al jaren lang inzet voor onze Mirakelverering, en tenslotte mgr. Van Luyn, emeritus-bisschop van Rotterdam. De bisschop van Haarlem-Amsterdam, mgr. Punt, laat zich verontschuldigen.

Ik begroet uiteraard zeer van harte de feestelingen in ons midden, de beide auteurs, Charles Caspers en Peter Jan Margry, die zich laten vergezellen door de vaardige vertaler van het boek in de Engelse taal: Brian Heffernan. U weet immers dat dit boek op dit moment door de peerreview gaat en hopelijk over een jaar als de Engelse versie bij de prestigieuze uitgeverij Notre Dame University Press in de VS verschijnt. Het Mirakel van Amsterdam gaat over de wereld! Charles en Peter Jan laten hier hun gezamenlijke kind ter wereld komen, juist hier, op de plek van het Annapaviljoen, waar zoveel katholieke mensen het levenslicht aanschouwden, onder wie Simon zelf en uw spreker. Op de plek waar nog steeds dankzij het ijveren van Simon en zijn collega's Gods nabijheid aan zieke mensen gestalte krijgt.

Wat een paradox! Ons Gezelschap met Maarten Elsenburg als drijver wilde al tijden een wetenschappelijke monografie van het Mirakel, van de verering daarvan en de wonderlijke uitloop ervan in het fenomeen van de Stille Omgang. Je wil een boek van 500 pagina's over stilte die past bij het mysterium tremendum et fascinans, het onbegrijpelijke van Gods nabijheid aan een zieke man in 1345!

U kent wellicht de Chassidische vertelling van rabbi Baäl Sjem Tov die om zijn volk te redden op een bepaalde plek in het woud placht te gaan mediteren, daar een vuur aan te steken en een gebed uit te spreken. De daaropvolgende generaties vergeten de plek in het bos, krijgen het vuur niet meer aan en kennen zelfs de tekst van het gebed niet meer. Uiteindelijk sprak rabbi Israel van Rishin tot God: we kunnen het vuur niet meer doen ontbranden, we kennen het gebed niet meer, we weten zelfs de plek in het woud niet meer, waar dit alles moet gebeuren. Maar we kunnen wel het verhaal vertellen hoe het gedaan werd. Dat moet voldoende zijn. En God sprak: het is voldoende.

Ja zeker, het grote verhaal van Gods onbegrijpelijke nabijheid aan de mens in zijn stervensuur, wanneer hij het viaticum, de voeding voor zijn gang naar de hemel, behoeft, én de menselijke reactie

daarop in de loop van zeven eeuwen verdient vastlegging. In dankbaarheid zijn we daarom hier bijeen, omdat we het geboorte-uur vieren van deze eerste, echt wetenschappelijke monografie in de moderne tijd, geschreven door twee grote experts die ieder vanuit de eigen achtergrond hun deskundigheid hebben ingezet in de interpretatie van de feiten. Maarten en ondergetekende kennen het uiteindelijk resultaat van hun werk niet. Wij hebben wel tegen gelezen en ons commentaar gegeven, maar de definitieve versie van het boek blijft uiteraard voor rekening van de beide wetenschappers. We zijn benieuwd naar wat zij met ons commentaar hebben gedaan. Het is duidelijk dat wij als leden van de om met Jürgen Habermas te spreken Kommunikations- und Interpretationsgemeinschaft die de Kerk is, het boek lezen. Bij ons tegenlezen ontwaarden wij een interessante en vruchtbare verbinding van de wetenschappelijke benadering vanuit deze Interpretationsgemeinschaft met een participerende en observerende antropologische benadering. Het is aan u en mij, lezers van het boek, om te oordelen of de auteurs een goed evenwicht tussen beide benaderingen hebben weten te vinden en uws inziens op deze wijze recht doen aan het bijzondere onderwerp. Niet alleen past dank aan de beide auteurs, maar eveneens aan de zorgvuldige en professionele verzorging door uitgeverij Prometheus. Zeer grote dank gaat uit naar u, sponsors van dit project. Daartoe aangespoord door de onvermoeibare Maarten Elsenburg, maakt u vanuit verschillende geleidingen van het katholieke volksdeel het mogelijk dat beide boeken, zowel de Nederlandse als de Engelse versie, het levenslicht kunnen zien, tegen een redelijke prijs, in goed gebonden staat, voorzien van relevante illustraties. U deelt met ons het vertrouwen dat deze werkelijk wetenschappelijke benadering de unieke rijkdom van de eeuwenlange devotie beter zichtbaar maakt en bijdraagt aan de vitalisering ervan.

De ondertitel van dit boek prikkelt ons: *biografie van een betwiste devotie*. Slaagt dit boek erin, zoals bij een goede biografie past, de binnenkant van de devotie te omschrijven, de ziel ervan? Ik durf van harte ja te zeggen. Het eigene van een biografie is het dat het een beschrijving van het leven, βίος, tracht te geven, in dit geval van wie of wat eigenlijk? Specifiek voor deze biografie geldt: een biografie van hem die het Leven zelf is, Ζωή, te midden van de Amsterdamse bevolking, van Jezus Christus die zich als voeding voor onderweg geeft!

Dat de devotie lange eeuwen betwist werd, behoeft geen betoog. Het neerhalen van de Nieuwezijdskapel in 1908 is daarvan het treurig hoogtepunt. We kunnen met vreugde vaststellen dat het woord *betwist* in *betwiste devotie* de voltooid verleden tijd aanduidt. Ja sterker nog, wij, katholieken, maken ons nu graag spreekbuis van kardinaal Willebrands die in 1967, die roerige jaren van twijfel over het voortbestaan van de Omgang, tijdens de jaarvergadering van de Gezelschappen, aan de protestanten het krediet van de Stille Omgang gunde: *In deze devotie van de Stille Omgang verschijnt de kerk niet als institutie, daar verdwijnt als het ware de institutie. De bisschop loopt naast iedere andere christen en zijn bisschoppelijke waardigheid of zijn hiërarchische functie treden niet in het openbaar. Ieder loopt daar met zijn eigen gebed, met zijn eigen vragen, bijna individualistisch, en toch voelt men zich verbonden in het volk Gods. Er is geen show, maar de nacht en de stilte. En ieder gaat op naar de viering van de eucharistie, die daarna zal plaatsvinden als de afsluiting. Kan men God horen in de stilte, zonder dat er een woord over God gesproken wordt? Kan men God zien in de nacht, kan men Hem ontmoeten daarna in dat geheim van de eucharistie?.... De praal van de oorspronkelijke processie is weg en geworden tot een soberheid. Wij danken dit aan de reformatie, want deze maakte die uitwendige praal onmogelijk.* Einde citaat.

Een historisch moment vormde de vespers in de Oude Kerk van katholieken en hervormden tezamen. We schrijven 1995, bij de viering van 650 jaar Mirakel, in welke vespers mgr. Lescauwaet zaliger

gedachtenis, toenmalig hulpbisschop van het bisdom Haarlem, memoreerde hoe ruim 300 jaar geleden zijn voorganger letterlijk aan de dijk was gezet. De terugkeer in de Oude Kerk van de hulpbisschop van Haarlem, 300 jaar later, was een onvergetelijke gebeurtenis met grote oecumenische betekenis.

Ligt nu juist niet in de Stille Omgang een ongekende en unieke kans van eucharistische verbondenheid van protestanten en katholieken? Aan het einde van alle twisten lopen zij tijdens de nachtelijke Omgang nu tezamen, nog zonder de volledige tafelgemeenschap van de Heer te kunnen vieren, maar samen bewust van Christus' nabijheid in het Mirakel. Aan hun zijde weten zij velen die ook van niet-kerkelijke huize zich genodigd weten mee te lopen in die grote stroom van mensen die met het format van de Stille Omgang hun eigen stille tocht willen houden, misschien wel als een dierbare herinnering aan hun eigen kerkelijke verbondenheid die zij ooit hadden. De Stille Omgang, in den gronde een waarlijk lekeninitiatief, heeft betekenis gekregen tot buiten de katholieke kring.

Geeft juist dit alles niet reden gezamenlijk naar mogelijkheden te zoeken om de Heilige Stede te ontdoen van zijn werelds karakter, en in plaats van een horrordoolhof er een huis van gebed voor alle volkeren van te maken? Om de herinnering aan de Heilige Stede levend te houden zorgde het Gezelschap Amsterdam in 1988 voor de oprichting van een zuil van de oude Nieuwezijdskapel aan het Rokin. Deze zuil zal in 2018 weer terugkeren nadat deze vanwege de werkzaamheden aan de Noord-Zuidmetrolijn tijdelijk is weggehaald. In de Kalverstraat, schuin tegenover de ingang van het Amsterdam Museum, het Oude Burgerweeshuis, vindt u hoog aan de gevel van modemagazijn We een gevelsteen die in 2001 door mgr. Van Burgsteden werd onthuld. Daar in de heilige hoek, in de gevelsteen is een nis uitgehouwen, die verwijst naar de nisvormige "haardstede van roode steenen" zoals die in oude bronnen wordt beschreven. Wat zou het mooi zijn als bij het zevende eeuwfeest van het Mirakel, in 2045, opnieuw een oecumenische vesperviering kan worden gehouden en dan in de Heilige Stede zelf. Juist vandaag, in de Week van Gebed om eenheid onder de christenen, in het teken staande van verzoening 500 jaar na Luther, wens ik van harte dit boek toe dat het zijn zegenrijk werk zal doen om de droom van een hervonden, neen niet hervormde, Heilige Stede tot werkelijkheid te maken. We hervinden dan de plaats waar we ook zonder tafelgemeenschap ons gezamenlijk warmen aan het vuur van de haardstede, het Onze Vader gezamenlijk bidden en zo de wereld tot zegen zijn.

Wat bezielt die lange stoet van zwijgende, biddende mensen die ook in de duistere nacht van 19 maart 2017 door het koude en lawaaijerige centrum van Amsterdam zal trekken? Die zwijgende menigte van christenen spreekt woordeloos uit dat al ons theoretiseren over God, onze theologische disputen uiteindelijk de onbegrijpelijkheid van God zichtbaar maken. Naar de woorden van mijn geliefde Griekse kerkvader Gregorius van Nyssa: we zijn als onmondige kinderen die een zonnestraal in onze handjes denken vast te kunnen houden. Wat boven denken en spraak uitgaat, hebben we geleerd in zwijgen te eren. In de stilte die vervolgens ontstaat, kan God aan het woord komen. In de duisternis van de nacht ontmoeten God en mens elkaar. In het verhaal van Mozes die de berg opgaat, wordt zicht- en hoorbaar hoe de duisternis van Gods mysterie een lichtende duisternis wordt: Mozes treedt de wolk in om daar veertig dagen en nachten bij God op de berg te blijven (Exodus 24:12-18). In die lichtende duisternis komt de mens in aanraking met Gods oneindigheid en Gods licht. Ook de deelnemers aan de nachtelijke Stille Omgang treden in de wolk van Gods oneindigheid en Gods licht: de ontmoeting met Gods onbegrijpelijke nabijheid, met Jezus Christus, die ons doet verstommen. De stilte als onze gezamenlijke en dankbare aanbidding van Hem die zich

aan ons en alle mensen van goede wil als leeftocht voor onderweg geeft en ons oproept zijn genadebrood uit te delen. Zoals Hij ook in het Mirakel van Amsterdam van 1345 de zieke man in de Kalverstraat onbegrijpelijk nabij was. In de navolging van Christus heeft de mens een weg door tijd en geschiedenis naar de Drie-ene God toe, een pelgrimage naar Gods eeuwigheid. De jaarlijkse Stille Omgang is van die pelgrimage een beeld. Juist daarom doen zoveel mensen het onbegrijpelijke: in duisternis en stilte door een donkere en koude stad trekken. De duisternis wordt lichtend en de stilte gaat spreken en wordt een oproep om het genadebrood van het Mirakel uit te delen aan iedere mens die leeftocht voor onderweg zoekt. Van harte wens ik dit boek toe dat het niet alleen onze historische en wetenschappelijke nieuwsgierigheid bevredigt, maar ook velen van ons tot deelnemers maakt van de lange keten van generaties die zich met elkaar verbonden weten rond het Mirakel van Amsterdam.

Uitreiking Mirakel in vijfvoud

Vriendelijk vraag ik nu bisschop Van den Hende, als voorzitter van de Nederlandse bisschoppenconferentie, bisschop Hendriks namen het bisdom Haarlem-Amsterdam, bisschop Woorts, als bisschoppelijk referent voor de bedevaarten, bisschop Van Burgsteden, pater sacramentijn, woonachtig op de zetel van Gezelschap van de Stille Omgang, het Amsterdamse Begijnhof, en bisschop Van Luyn, emeritus-bisschop van Rotterdam, naar voren te komen.

Gaarne zie ik mijn vicevoorzitter Maarten Elsenburg aan mijn zijde opdat wij het Mirakel in vijfvoud zichtbaar maken.

Wij gaan dit boek aan de wereld geven, via uw handen, excellenties. Zoals de vier evangelisten tezamen met de apostel Paulus hun eigen verhaal over Jezus vertelden, zo vragen wij u als voorgangers in het grote verhaal van God bij de mensen: wil het verhaal van het Mirakel van Amsterdam en de intussen onbetwiste devotie daartoe aan uw medemensen doorvertellen, met de hulp van dit mooie boek. Gelijk de evangelisten, ieder op uw eigen wijze, ten overstaan van gelovigen en ongelovigen, opdat het vuur van het Mirakel blijft branden en Gods nabijheid aan mensen voelbaar en zichtbaar blijft.